

Αθήνα Κακούρη
«Με τα χέρια σταυρωμένα...»
Εκδόσεις Πατάκη
Απρίλιος 2010

Τα βιβλία της σειράς ή μάλλον των σειρών, «Η κουζίνα του συγγραφέα», «Η κουζίνα του ιστορικού», «Η κουζίνα του αρχιτέκτονα», «Η κουζίνα του σκηνοθέτη» και οσούτωπο, «Η κουζίνα του δημιουργού», που διευθύνει ο Μισέλ Φιάς, διεικονώντας συνεχώς το καλυπτόμενο φάσμα επαγγελματιών, παρουσιάζουν πολλαπλό ενδιαφέρον. Οι συγγραφείς τους εξομολογούνται, για τη ζωή τους, την τέχνη και την τεχνική τους, πολύ περισσότερο από όσα αποκαλύπτουν συνήθως στις κατά καιρούς συνεντεύξεις τους. Βεβαίως, η έκταση βιβλίου, που δίνεται στις αφηγήσεις τους, όσο και το γεγονός ότι ένα βιβλίο υπόσχεται διάρκεια ζωής πολύ μεγαλύτερη από εκείνη της εφημεριδογραφίας, τους ωθεί σε διεξοδικότερες ανιστορήσεις αλλά και τους επιβάλλει μεγαλύτερη πειθαρχία στον τρόπο παράθεσης βιομάζων, εμπειριών και απόψεων. Εκτός από την κριτική αφήγηση, λιγότερο ή περισσότερο συνειδητά, ανάλογα και με το ταλέντο ενός εκάστου, παρέχουν τις ικανές και αναγκαίες πληροφορίες για τη συγγραφή ενός μελλοντικού λήμματος σε κάποια γραμματολογία νεότερης συγγραφείων, που θα προκύψει, όταν αυτοί με τη σειρά τους δεν θα χαρακτηρίζονται πλέον νεότεροι.

Συμπληρωματικά, οι τρεις από τους έξι συγγραφείς, που, μέχρι σήμερα, έχουν ανοίξει την κουζίνα τους στο "αδιάκριτο" βλέμμα του αναγνώστη, ανήκουν στους γενεαλογικά απεικονιστές, λόγω αρμοδιοτήτων εκδόσεως αλλά και χάρης στα είδη αφήγησης με τα οποία καταπνέονται. Πρόκειται για τους δύο προσεγγιστές της ομάδας, την Αθηνά Κακούρη και τον Πέτρο Μάρκοβα, και για τον νεότερο Γιάννη Σαυθούλη, ο οποίος και εγκαινιάζει τη σειρά, Νοέμβριο 2004, με «Το μούσι των φραντζοσκάρων». Όσο για τους τρεις άλλους, και οι τρεις γυναίκες, έχουν μεν τακτοποιήσει, οι δυο -δηλαδή η Μαρά Δούκα και η Μαρία Μήτσουρα - στη γενιά του '70, και η νεώτερη τους Σωτή Τριανταφυλλίδου στην επόμενη γενεαλογική ομάδα. Ωστόσο, οι αυτοβιογραφιστές τους έδειξαν νέες πλευρές του βίου και του έργου τους. Ακόμη πιο αποκαλυπτική στάθηκε το άνοιγμα της "κουζίνας" των εκτός λογοτεχνίας, όπως της ιστορικού Μαριάννας Κορομηλά, του αρχιτέκτονα Αλεξάνδρου Τουπάζη και πρόσφατα, του σκηνοθέτη Νίκου Παναγιωτόπουλου. Δεδομένου ότι γνωρίζαμε πολύ λιγότερα για το βίο τους και κυρίως, για το έργο τους.

Πάντως, οι "κουζίνες" των συγγραφέων παρουσιάζουν ποικιλία, καθώς ο καθένας τους δίνει την έμφαση σε διαφορετική κατεύθυνση. Ορισμένοι ξεχωρίζουν και επικεντρώνονται σε μια σημαντική περίοδο της ζωής τους, συνήθως, στα παιδικά χρόνια και την εφηβεία, ενώ μερικούς τους απασχολεί περισσότερο η "κουζίνα" της ίδιας της συγγραφής. Το βιβλίο της Αθηνάς Κακούρη, που αποτελεί την "κουζίνα του συγγραφέα" για το 2010, μάλλον δεν εντάσσεται σε καμία από αυτές τις δυο ομάδες. Παρόλο που η Κακούρη είναι γέννημα θρέμμα Πατινί, δεν ενδιαιτείται την Πάτρα του Μεσοπολέμου, όπως πιθανώς να ήλιαν όλοι απηλκισμένοι το μπιλιόσημα της «Πριμαρόλιας», στο οποίο πρωταγωνιστεί η Πάτρα στις αρχές του 20ου αιώνα. Το ίδιο φειδωλό στέκεται και ως προς τη φανερή πηγή της "κουζίνης" της. Από μια συγγραφέα, που έχει απλώσει τόσο γλαυκρές περιγραφές, λόγος της αυτοβιογραφικής της φαντασίας σχεδόν λακωνικός. Στις σχετικά λιγότερες αναφορές της στα χρόνια της Πάτρας, δεν παραιτείται η συνήθης νοσταλγία. Στην περίπτωση της, η αναπόληση του παρελθόντος δεν κουβάλλει θλίψη, ούτε νοσηρή προσκόλληση σε παρορμητικές καταστάσεις. Σε εκείνο, που επιμένει, είναι η αναπαράσταση του τότε με

Αναμνήσεις - κουζινική - συγγραφικές εμμενές

το τώρα. Και πάλι, όμως, δεν καταλήγει σε συμπεράσματα υπέρ της μιας ή της άλλης τάξεως πραγμάτων. Προτιμά να υποβάλλει τις απόψεις της υπό μορφή ερωτημάτων.

Ο πρώτος χώρος που ανακάλυψε είναι το Αρσάκειο Πατινί, ένα από τα παλαιότερα εκπαιδευτήρια της χώρας, ιδρυμένο το 1891, κοντά τριάντα χρόνια μετά το Αρσάκειο Αθηνών. Σύμφωνα με την ιστορία της Φιλεκατευτικής Εταιρείας, ήταν ο Δήμος Πατινί, που ανέλαβε την ανέγερση του κτηρίου. Η Κακούρη, ωστόσο, αναφέρει ότι είχε χτιστεί νωρίτερα και αρχικά λειτουργούσε ως ξενοδοχείο. Θυμάται την κίτρινα διευθυντρία, με σπουδές στο Παρίσι, που ανέλαβε καθηκόντα κάπου στα μέσα της δεκαετίας του 1930. Είχε, μάλιστα, φέρει από το νησί το ποδήλατό της, που έμεινε στο κασόνι του. Τότε, στην Πάτρα, "γυναίκα πάνω σε ποδήλατο ήταν πράγμα αδιανόητο". Ακόμη και δεκαπέντε χρόνια αργότερα και αφού είχε μεσολαρήσει η κοινωνική αναστάσιση που έφερε η Κακούρη, κινλοφορόντας η ίδια καθημερινά με ποδήλατο, "αποτελούσε θέαμα".

Να διορθώσουμε εδώ ένα lapsus calami της συγγραφέως. Η εν λόγω διευθυντρία δεν ονομαζόταν Αρσάκειο Πατινί, αλλά Η Κακούρη, το πιθανότερο, παρουσιάζεται από την αθηναία πεζογράφο Αρσάκειο Πατινί, που μπορεί και να διδάσκει στα νεανικά της χρόνια. Και εκείνη υπήρξε Αρσάκεια, αλλά το 1931 ήταν 78 ετών. Ορισμένες πηγές, μάλιστα, την αναφέρουν πεθαμένη από το 1930. Το σωστό είναι ότι πέθανε το 1943, μόνη και ληρημονική, στο Γηροκομείο Αθηνών. Όπως και να έχει, η δασκάλα της Κακούρη ήταν η Πετροφόνη Πατινί, γεννημένη σε χωριό της Πάτρας, το 1888. Απόφοιτος του Αρσακειού Αθηνών, πρώτα δίδαξε σε σχολεία της Κύπρου, μετά συμπλήρωσε τις σπουδές της στο Παρίσι και επέστρεψε στο νησί και στο Διδασκαλείο Θηλέων της Φανερωμένης. Στην Πάτρα πήγε το 1935 και έμεινε ως διευθυντρία της Αρσακειού Παιδαγωγικής Ακαδημίας μέχρι το θάνατό της, το 1948. Δεν πιστεύουμε ότι ο εκεί διορισμός της, που έγινε κατόπιν προσέλευσης από την Ελληνική Κυβέρνηση, σχετίζεται με το Κίνημα του 1931 στην Κύπρο και την καταστολή του από τους Άγγλους, όπως αναφέρει η Κακούρη.

Από τα οικογενειακά της πρόσωπα, η συγγραφέας ζωντανεύει τις δυο μεγαλύτερες της και τον έναν παππού, που πρόλαβε να γνωρίσει, τον Κεραλλογιάνη, από την πλευρά του πατέρα της. Ο τίτλος του βιβλίου της είναι εμπνευσμένος από τα λόγια της μητέρας της, που την προέτρεπε να μην μένει «με τα χέρια σταυρωμένα», αλλά να "κάνει κάτι". Με αυτό εννοούσε κάποια χρήσιμη ασχολία, από αυτές που γίνονται με τα χέρια, καθόσον η ίδια ήταν, από που λέμε μέχρι και σήμερα, χροσοχέρη. Πάντως, σε αυτές τις ενασχολήσεις δεν νοείτο το διάβασμα. Αναφερόμενη στα συγκεκριμένα πρόσωπα, σχετίζει να δείξει τον τρόπο, που μεγάλωνε ένα κορίτσι στα

αδικά σπίτια της εποχής της. Κυρίαρχο πρόσωπο σε αυτά τα χρόνια της μαθητικής στάθμης ο πατέρας της Χαρούλας Κακούρης, τον οποίο παρουσιάζει σαν έναν εύπορο πολίτη, εργατικό και δίκαιο. Αυτοδημιούργητος, ξεκίνησε από χωριό της Κεφαλονιάς. Στην Πάτρα εγκαταστάθηκε το 1909 και έστησε πρακτορείο πλοίων και πετρελαιοειδών. Με αφορμή τον τρόπο που εκείνος διηθνή την επιχείρησή του, σχολιάζει πως ήταν τότε οι σχέσεις εργοδότη και εργαζομένου.

Ορισμένα από τα πρώτα κεφάλαια του βιβλίου, όπου η συγγραφέας αναπτύσσει το πως νοείτο τότε η φιλανθρωπία, προτιμούν τη λέξη φιλαλληλία, που δεν έχει καμία κατηγορηματική χροιά, και το σημαντικό ρόλο, που διαδραματιζόταν ορισμένοι σπύλογοι και σύνδεσμοι κατά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929, αποκτούν, στη σημερινή συγκυρία, επίκαιρο χαρακτήρα. Αρσάκειο περιγράφει την επίσης λαχειοφόρο Αγορά και ως επιστέγασμα της, τον Μεγάλο Χορό, που διοργανώνον, καταλήγει με το εμπόδιο: «Η φιλαλληλία της εποχής των γονιών μου δεν ήταν βλοσυρή». Παρεμπιπτόντως, αναφέρει τις αναμνηστικές φωτογραφίες, που τραβούσε ο καλύτερος τότε φωτογράφος της πόλης, ο Ατζαράς. Προς συμπλήρωση και επειδή η αναφορά μόνο του επωνύμου, χωρίς το μικρό όνομα, συνηθίζεται μεν στις αφηγήσεις, αλλά αδικεί τον καλλιτέτη, θυμίζουμε ότι πρόκειται για τον Νικόλαο Ατζαράτη ή Ατζαράτη, γιο του ιταλικού φωτογράφου Ιωσήφ - Αδελφίου του Ατζαράτη, που ήταν ένας από τους πρώτους φωτογράφους της πόλης, μαζί με τον κοινωικό του Νικόλαο Μπίκο. Όταν πέθανε ο Ατζαράς, το 1926, το φωτογραφείο του το ανέλαβαν οι δυο γιοι του, ο Ονοφόρος και ο Νικόλαος, όπου ο δεύτερος, φοιτητής της Σχολής Καλών Τεχνών - κατόπιν διαχώρισε ως ζωγράφος και γλύπτης - και έγινε η καλλιτεχνική διευθύνση.

Δυο κεφάλαια του βιβλίου αφιερώνονται στην προσωπικότητα του Ιωάννη Μεταξά και την περίοδο της Κατοχής, όπου, διότι στις προσωπικές της εμπειρίες, οικιαγροφεί ιστορικά πρόσωπα, που διηθνήσαν τις τύχες της Ελλάδας, ξεκινώντας από τον Καποδίστρια και φθάνοντας στον Μεταξά, με ουδέως ευφημο μνεία για τον ενδιάμεσο, Ελευθέριο Βενιζέλο. Ταυτόχρονα, εντοπίζει και εξηγεί τις πηγές της μυθιστοριογραφίας της, εμπνευστώντας στα ιδεολογικά της ερεθίσματα. Ίδιως, αναφέρεται στο προ γνωρίσει, τον Κεραλλογιάνη, από την πλευρά του πατέρα της. Ο τίτλος του βιβλίου της είναι εμπνευσμένος από τα λόγια της μητέρας της, που την προέτρεπε να μην μένει «με τα χέρια σταυρωμένα», αλλά να "κάνει κάτι". Με αυτό εννοούσε κάποια χρήσιμη ασχολία, από αυτές που γίνονται με τα χέρια, καθόσον η ίδια ήταν, από που λέμε μέχρι και σήμερα, χροσοχέρη. Πάντως, σε αυτές τις ενασχολήσεις δεν νοείτο το διάβασμα. Αναφερόμενη στα συγκεκριμένα πρόσωπα, σχετίζει να δείξει τον τρόπο, που μεγάλωνε ένα κορίτσι στα

και σε ένα αστικό σπίτι, τα βιβλία ήταν λιγότερα και μετρημένα ήταν τα σπύτια που είχαν βιβλιοθήκη. Θυμάται την ημισυνταία Αμερικανική Βιβλιοθήκη της Υπηρεσίας Πληροφοριών των ΗΠΑ, που άνοιξε το 1948, αλλά και την αγνή Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Πρίνστον, που γνώρισε χρονια αργότερα. Με συγκίνηση ανακαλεί τα πρώτα συγγραφικά της εγχειρήματα, που τις είχαν αναθέσει ο Χρήστος Λαμπράκης και ο Άλκις Αγγελού. Μια συγκινησία με τον δεύτερο της έδωσε το σκονάκι για να βουτίζει στα βιβλία της έρευνας και να αποτελεί σήμερα μια από τις λίγες συγγραφές της, που σφραγίζουν τις ιστορικές μυθολογίες τους σε διεθνοειδή αρχαιολογικά έρευνα και όχι στα έτοιμα των ιστορικών.

Ο Αγγέλου την ρώτησε: «Κυρία Κακούρη, έχετε να φτιάξετε μια πλοκή; Έχετε να δημιουργήσετε χαρακτήρες; Να κινήσετε πρόσωπα; Σκεφτήκατε ποτέ να γράψετε ένα μυθιστόρημα;» Εκείνη, έχοντας ήδη έτοιμα, στο συρτάκι της, τρία, κατένευσε. Οπότε ο Αγγέλου έθεσε το ερώτημα: «Γιατί λοιπόν δεν γράφετε ένα μυθιστόρημα για την εποχή του Διαφωτισμού;» Απορημένη απάντησε ότι δεν γνώριζε τίποτα για τον Διαφωτισμό, οπότε και πήρε την αποστομωτική απάντηση: «Ανάγνωστη δεν έχετε; Να διαβάσετε και θα μάθετε.»

Μυθιστόρημα για την εποχή του Διαφωτισμού, τελικά, η Κακούρη δεν έγραψε. Πρωτίμως να παραμείνει στον 20ο αιώνα. Με αστυνομικά ξεκίνησε την συγγραφή της πορείας, το 1963, ενώ το πρώτο ιστορικό μυθιστόρημά της, που εξέδωσε το 1970, ήταν ένα από τα δυο ιστορικά, που είχε έτοιμα στο συρτάκι της, το «Δραστής της Ανλιόνας». Στην "περιεργη", όπως την αποκαλεί, ιστορία της έκδοσης του αφιερώσει ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο. Γι' αυτό το μυθιστόρημα, που πλέκεται γύρω από το παιδομάζωμο, τουτέστιν την συγκέντρωση, στα χρόνια του Εμφυλίου, από το Δημοκρατικό Στάτο παιδιών από τη Βόρεια Ελλάδα και την αποστολή τους στις Ανατολικές Χώρες, έκανε την πρώτη συστηματική έρευνα σε εφημερίδες, αλλά και στα Αρχεία του Υπουργείου Εσωτερικών. Την απαγορευόταν κατά πόσο πράγματι μπορεί να συνείδη η μήπως πρόκειται για προπαγάνδα, όπως ορισμένοι υποστήζαν τότε. Βεβαίως, το ερωτήμα, που θέτουν όλοι, ακόμη και σήμερα, προβληματίζονται, αφορά την ίδια τη λέξη, "παιδομάζωμο", και τη φύση που κουβάλλει από τα οθωνιακά χρόνια. Πάντως, δίνει την πληροφορία, ότι, εν κausώ Δικτατορίας, ουδείς είχε την διάθεση να εκδώσει βιβλίο με παρόμοιο θέμα, εκτός από τις εκδόσεις «Κίβητος» του Χρήστου Κωνσταντή. Αναφέρει και το σχετικά με το "παιδομάζωμο" βιβλίο του αποσυνηθισμένου από το ΚΚΕ Γεωργίου Μανωνίου. Βιβλίο "κλασικό" επί του θέματος, όπως το εμφανίζει, το οποίο η Αρσάκεινη Δικτατορία αναπαύσει στις εκδόσεις του Γενικού Επιτελείου Στρατού.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η θρησκεία της στη μεταρροπιστική δουλειά όχι βιβλίου αλλά στα πλαίσια ενός περιοδικού, μετά το 1967, στον «Ταχυδρόμο», με επικεφαλής τον χαλκέντερο συγγραφέα Γεώργιο Ροΐσο. Η νοσηρία ως προς την ποιότητα και την φειδωλία δεν διαφέρει και πολύ από εκείνη της εποχής του Παπαδιαμάντη, ένα περίπου αιώνα νωρίτερα. Ιδιαίτερο κεφάλαιο αφιερώνεται στο μοναδικό φαινόμενο, που αποτέλεσε ο «Ταχυδρόμος» κατά την προηγούμενη δεκαετία. Την εποχή του Γ. Π. Σαββίδη και της Λένας Σαββίδη. Όπως επιγραμματικά γράφει, «ο Σαββίδης είχαν κάτι που να τον προέμιμα ζουμάρη» και τα είχαν. «Ήταν δάσκαλος», ο Σαββίδης, «και επειδή γνώριζε και αγαπούσε την ελληνική λογοτεχνία, όλες τις τις αποπείρες, ακόμη και σε είδη που δεν είναι καθαρώς λογοτεχνικά τις μετρικές χροια να κάνει σκόνια».

Εν τέλει, η "κουζίνα της συγγραφέως" Αθηνάς Κακούρη είναι επιφανής, γιατί είναι επιφανής η ίδια υλικά, που χρησιμοποιεί και στα μυθιστορήματά της.
Μ. Θεοδοσοπούλου